

Nieuws uit de Friese natuurterreinen

Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Vereniging It Fryske Gea berichten over ontwikkelingen in de Friese natuur.

Nut ecologische hoofdstructuur

Haulerpolder

Natuurmonumenten maakt zich sterk voor het afronden van de ecologische hoofdstructuur. Om natuur in ons land te behouden, is extra beheer nog steeds hard nodig. De Haulerpolder in het zuidoosten van Fryslân is daar het levende bewijs van. Waar vroeger landbouw prima samen ging met natuur, blijkt nu dat de landbouwgronden door verdere intensivering vrijwel geen ruimte meer bieden voor oorspronkelijke planten en dieren. Weidevogels als Kievit en Grutto nemen sterk in aantallen af en bloemrijke graslanden worden schaars. De toenemende vraag naar voedsel werkt een verdere intensivering in de hand. Om planten en dieren voldoende overlevingskansen te geven, blijft het nodig delen van het landbouwgebied optimaal in te richten voor de natuur. Het zijn de laatste plekken waar mensen nog kunnen genieten van weilanden met bloemen en baltsende weidevogels.

Geen productie, maar natuur

"In de Haulerpolder kan iedereen met het blote oog zien, wat de waarde van de ecologische hoofdstructuur is", zegt boswachter Johan van der Wal. Natuurmonumenten beheert hier een natuuroase in de verder kale landbouwpolder. "Het gaat ons niet om de grasopbrengst, maar om de natuur." De waterstand wordt met stuwen hoger gehouden dan de omgeving. Omdat de natuurorganisatie het gras in de Haulerpolder pas eind juni maait, is het

Haulerpolder

foto: Bert Dijkstra

contrast met het omringende landbouwgebied groot. "Het boerenland is eenzijdig, met vrijwel alleen Engels raaigras. Het wordt vaak gemaaid en heeft weinig natuurwaarden", vertelt Jan Mantel. Hij komt één tot twee keer per week in het gebied om er de planten te inventariseren. "Vooral in het voorjaar is het verschil goed te zien. Dan kleuren Pinksterbloemen, Dotterbloemen en Echte koekoeksbloemen het natuurgebied. Nu bloeit de Moeraspirea langs de slootranden." De weidevogels profiteren ook van het gevoerde beheer. In het natuurgebied broeden Grutto's en Kieviten gelukkig nog in redelijke aantallen, evenals Tureluur en Watersnip.

Alje Zandt

staatsbosbeheer

Otterproject in basisonderwijs Weststellingwerf

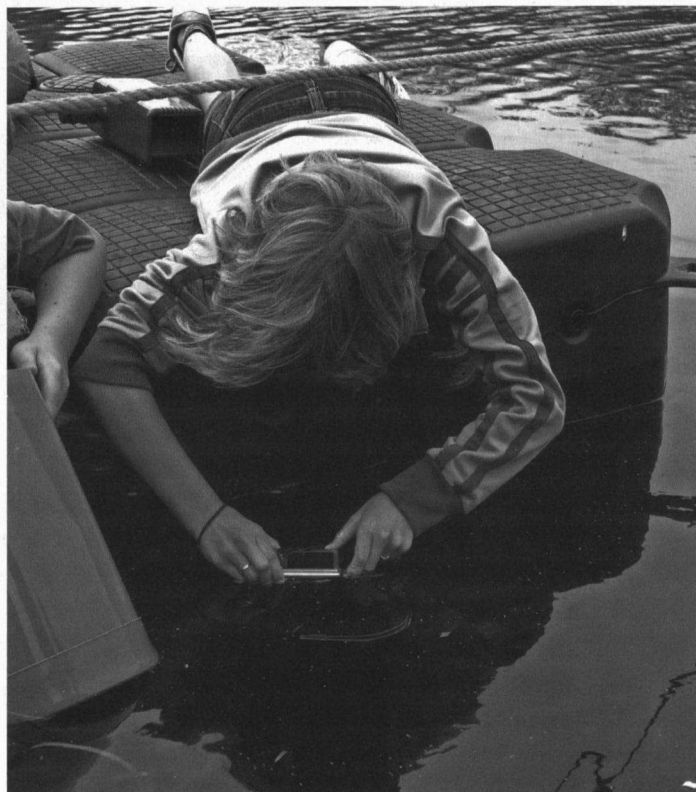
Leerlingen van groep 7 en 8 van de basisscholen in Weststellingwerf maken kennis met de Otter door een spannend, avontuurlijke educatieve activiteit in het natuurgebied de Rottige Meente. Via de Otter komt de jeugd in aanraking met de natuurontwikkeling en alle facetten van dit waterrijke laagveengebied. De natte as is er voor vele dieren, niet alleen voor de Otter. Het educatieve programma 'Op het spoor van de Otter' is een initiatief vanuit het landelijke herintroductieproject.

Het wordt van eind augustus tot half november uitgevoerd in een samenwerkingsproject van Staatsbosbeheer en het IVN Consultantschap Fryslân. In juni 2006 zijn de eerste Otters uitgezet in de Rottige Meente. Deze uitzetting was de kroon op een jarenlange inspanning om de Rottige Meente te ontwikkelen als belangrijke schakel in de robuuste verbindingzone in de ecologische hoofdstructuur, de zogenaamde natte as. Door deze ontwikkelingen is het gebied weer geschikt voor de Otter, een soort die hier in het verleden ook veel voorkwam. In het otterproject maken de leerlingen kennis met de Otter en onderzoeken ze de kwaliteit van het laagveengebied. Dit gebeurt met verrassende nieuwe werk-

vormen. Zo maken leerlingen onder andere digitale onderwaterfoto's, struinen ze met de boswachter door het moeras, bepalen ze hun route met behulp van hun neus en proberen ze net zulke goede vissers te worden als de Otter zelf. De begeleiding in het veld wordt uitgevoerd door medewerkers van Staatsbosbeheer en vrijwilligers van het IVN. Naast het praktijkgedeelte bestaat het programma uit een voorbereiding en verwerking van het praktische onderdeel op school.

IVN en Staatsbosbeheer hebben in de regio Noord een samenwerkingsovereenkomst gesloten en landelijk wordt samengewerkt in het project Woordvoerders van de Natuur. Dit otterproject dient voor Staatsbosbeheer (zowel landelijk als regio Noord) als proef om vorm te geven aan deze samenwerking. Omdat de Otter een aansprekend dier is kan hij prima worden ingezet als 'spreekbuis' voor de natte as. Het Otter educatieprogramma kan een bijdrage leveren aan het vergroten van het draagvlak voor de natte as. Het programma is zo ontwikkeld dat het overgezet kan worden naar andere gebieden.

Roel Vriesema
boswachter VPR regio Noord

**It
Fryske
Gea**

Voorkomen Noordse woelmuizen in de Alde Feanen

Sietske Rintjema, Teddy Dolstra & Dick Bekker

Begin jaren negentig werd aan de oostkant van de Alde Feanen de Noordse woelmuis vastgesteld. Dit is de enige endemische zoogdier(onder)soort voor Nederland die zeldzaam is en daarom ook Europees beschermd wordt. Nederland is het enige land waar deze soort op de wereld kan worden behouden.

De Noordse woelmuis en andere muizen

De Noordse woelmuis *Microtus oeconomus arenicola* is typerend voor vochtige tot uitgesproken natte vegetaties in laagveen- en kleigebieden, liefst met enige dynamiek in de waterpeilen. De woelmuis kan niet goed concurreren met andere muizensoorten en wordt onder drogere en minder dynamische omstandigheden vaak verdrongen door bijvoorbeeld Veldmuis *Microtus arvalis* of Aardmuis *Microtus agrestis*.

Aan de oostkant van de Alde Feanen is in 2006 en 2007 op circa 312 hectare het project 'Habitatverbetering Noordse Woelmuis' uitgevoerd, met als doel een groter gebied geschikt te maken voor deze soort. Vorig jaar stelde de Zoogdierverseniging VZZ vast dat de Noordse woelmuis in ieder geval nog steeds voorkwam in de

Lytse Mear, een deelgebied dat eveneens deel uitmaakte van dit project. Eigenlijk hadden we geen idee hoe het met de Noordse woelmuis en andere muizensoorten was gesteld in de rest van het bijna 2.500 hectare grote moerasreservaat. Tot dusverre was nooit gericht onderzoek naar deze diergroep gedaan. Gezien de vele eilandjes, natte graslanden, ruigtes en 's winters niet bemaalen zomerpolders, was de verwachting dat de Noordse woelmuis

Noordse Woelmuis

foto: Teddy Dolstra

ook hier voor zou moeten kunnen komen. Andere doelsoorten voor moerasgebieden zijn de Waterspitsmuis *Neomys fodiens* en de Dwergmuis *Micromys minutus*.

Inventarisatieweekenden

De VZZ heeft opdracht gekregen van het Rijk om binnen enkele jaren de verspreiding van de Noordse woelmuis in Nederland in kaart te brengen, zodat er beter rekening gehouden kan worden met deze zwaar beschermde soort. Daarom organiseert de VZZ de laatste jaren inventarisatieweekenden in 'witte gebieden', met als doel de woelmuis te traceren op onbekende plaatsen.

Eind augustus heeft de VZZ, op uitnodiging van It Fryske Gea, verspreid over het gebied 16 raaien met zogenaamde 'life-traps' (inloopvallen, zie foto) uitgezet, met de nadruk op het natte hart (zie kaart). Elke raai bestond uit 10x2 parallel opgestelde vallen, waarin hooi en voer werd aangeboden. De vallen staan altijd eerst enkele nachten open, zodat de muizen eraan kunnen wennen. Op vrijdag werden ze op scherp gezet. Vanaf vrijdagavond 22 t/m zondagochtend 24 augustus zijn de vallen vervolgens iedere 12 uur gecontroleerd.

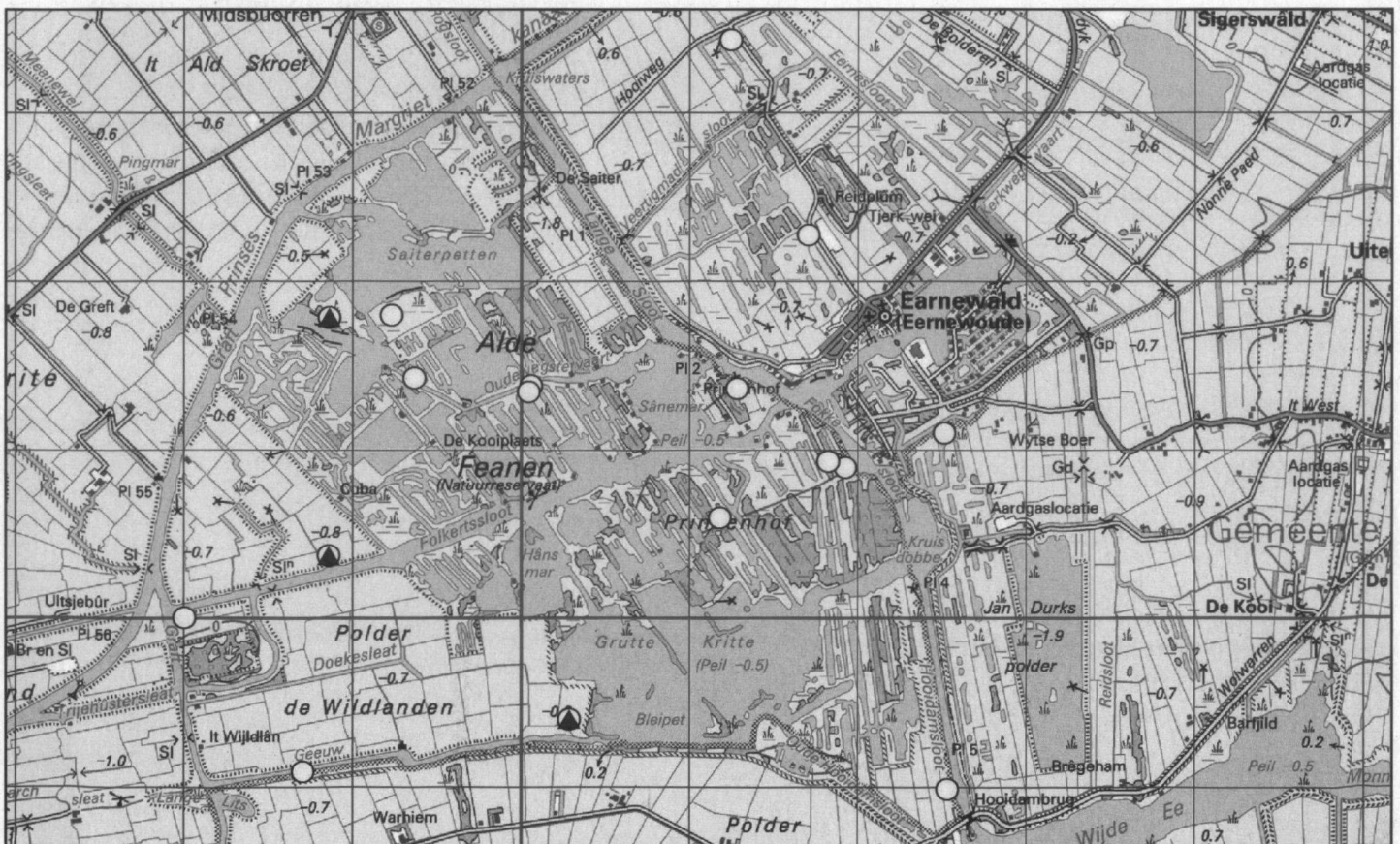
Tijdens de controlerondes zijn de vallen voorzichtig één voor één boven een zak gelegd en op inhoud gecontroleerd. Gevangen muizen werden op naam gebracht en genoteerd; regelm-

tig zaten er ook naaktslakken, een kikker of pad in de valletjes. Noordse woelmuizen werden gemerkt door een klein stukje van de bovenvacht af te knippen. Eventuele terugvangsten van deze bijzondere soort konden daarmee worden herkend, zodat een betere indruk van de totale populatiegrootte ontstaat.

Een nevendoeel van dit soort inventarisatieweekenden is om vrijwilligers op te leiden tot het zelfstandig uitvoeren van inventarisaties. Mede daarom stuurde de Sûchbistenwurkgroep van de FFF al haar vrijwilligers een uitnodiging. In totaal deden maar liefst 23 mensen mee aan het onderzoek. Tijdens het weekend bleek het echter niet eenvoudig om nieuwe mensen in slechts een paar dagen op te leiden.

Werd de doelsoort gevangen?

Ja! De bijzondere Noordse woelmuis werd op drie nieuwe locaties in de Alde Feanen vastgesteld, namelijk op de Wyldlannen, Laban en de Rûne sâne. In totaal werden elf dieren gevangen (met enkele terugvangsten). De eerste twee deelgebieden betreffen zomerpolders die 's winters niet worden bemalen en dan enkele maanden onder water komen te staan. De Rûne sâne is een komvormig boezemland, dat eveneens regelmatig overstroomt en 's winters onder water staat. De drie gebieden hebben verder als overeenkomst dat het gemaaide en/of beweide graslanden betreft.

Kaart: het onderzoeksgebied, de stippen geven de vanglocaties weer (raaien met elk 20 vallen), bij de driehoekjes is o.a. de Noordse woelmuis gevangen (bron: Landelijke zoogdierdatabank / Zoogdiervereniging VZZ).

Het bootje volgeladen...

foto: Teddy Dolstra

De Dwergmuis, een ruigteliefhebber met een grijpstaart, werd op twee locaties gevangen, namelijk op de Hoannekrite en langs de Rânsleat in de Prinsehôf.

Nieuw vergaarde kennis

Tot dusverre klinkt het allemaal logisch. Maar er waren ook een paar opvallende ónlogische resultaten. Zo werd in geen van de raaien de Waterspitsmuis aangetroffen, terwijl deze soort wel voorkomt aan de oostkant van de Alde Feanen. In de Lytse Mear, waar de Noordse woelmuis in 2007 nog werd aangetroffen, hadden de vrijwilligers tijdens het weekend geen succes. Maar tijdens aanvullend onderzoek door de VZZ in de daaropvolgende week werden in de Wolwarren wel drie exemplaren gevangen. Dit il-

Het oppakken en legen van de vallen.

foto: Teddy Dolstra

lustreert weer eens dat 'niet gevangen' niet altijd hoeft te betekenen dat de soort afwezig is. Vangsten zijn deels afhankelijk van toeval en bovendien van de locatiekeuze van de vallen.

Diverse raaien lagen in bloemrijke graslanden die deels regelmatig overstromen. In tegenstelling tot de verwachting werden daar geen doelsoorten gevangen. Aardmuis en Veldmuis blijken wellicht wat flexibeler dan tot dusverre in de literatuur staat beschreven. Zo werd op de 's winters regelmatig onder water staande Rûne sâne, tegen alle verwachtingen in, naast de Noordse woelmuis ook de Aardmuis aangetroffen.

Regelmatig bleek dat er in één bepaalde raai grotendeels maar één bepaalde muizensoort werd gevangen. Er lijkt dus sprake van een duidelijke zonering in de muizenwereld. De resultaten zullen nog nader geanalyseerd worden. Mogelijk kunnen naar aanleiding daarvan ook nog conclusies getrokken worden over de consequenties voor toekomstig beheer en inrichting van natuurterreinen.

Een 'Longworth-inloopval', een inloopval waarmee muizen levend gevangen en weer vrij gelaten worden. foto: Sietske Rintjema

Sietske Rintjema
Afdeling Natuurkwaliteit It Fryske Gea

Teddy Dolstra
FFF-Sûchbistenwurkgroep

Dick Bekker
Zoogdiervereniging VZZ

Met dank aan alle vrijwilligers die dit weekend hebben meegholpen.